

---

*О.А.Ярош,
кандидат філософських наук,
зав. сектору історії східної філософії
відділу історії зарубіжної філософії Інституту
філософії імені Г.С.Сковороди НАН України*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ МУСУЛЬМАНСЬКИХ РУХІВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасні глобалізаційні та модернізаційні процеси призводять до кардинальних змін в економічному та соціокультурному середовищі окремих країн, змінюючи національний і релігійний ландшафти, що склалися історично. Одним із ключових аспектів глобалізації є «мобільність» – переміщення значної кількості людей, інформації, капіталів у глобальному масштабі. Вона трансформує соціальний і економічний простір у різних країнах світу. Ці процеси, з одного боку, сприяють розвитку мусульманських діаспор у країнах Заходу, а з іншого – впливають на релігійні інститути і практики в країнах мусульманської більшості. Їх результатом стає формування вертикальних транслокальних зв'язків, які, найчастіше, починають конкурувати з традиційними горизонтальними зв'язками між релігійними громадами, утвореними за традиційною територіальною ознакою.

Одним із ключових факторів цих змін є міграційні процеси. Якщо в середині ХХ століття мова йшла в основному про постколоніальні (Великобританія, Франція) та економічні (ФРН) типи міграції, то в наш час все більшу роль починають відігравати процеси натуралізації в середовищі мусульманських діаспор, що також змінює їх вигляд, внаслідок чого вони набирають гетерогенного характеру

Разом з тим міграційні процеси лишаються важливим фактором розвитку мусульманських діаспор. Так, за прогнозами «Дослідницького центру П'ю», в період до 2030–2035 років приріст населення в економічно розвинених країнах Заходу за рахунок мігрантів з країн мусульманської більшості становитиме 182 осіб на 10000 населення, що дещо менше, ніж у 2010–2015 рр. (200 чол. на 10000) [10, 38].

Проте колективні ідентичності продовжують зберігати стабільність, не останньою чергою завдяки зовнішнім чинникам – політиці

стосовно мігрантів у країнах, що їх приймають, культурним стереотипам щодо мусульман, поширеним у середовищі етнічної і релігійної більшості.

Водночас, як показують дослідження «Центру П'ю», навернення до ісламу не мають істотного впливу на динаміку мусульманського населення як у країнах Заходу, так і в глобальній перспективі. Однак цей фактор не можна ігнорувати, оскільки поява представників автохтонного населення країн Заходу в мусульманських громадах сприяє більшій гетерогенності і розмежуванню релігійних і культурних патернів в їхньому середовищі.

Згадані процеси зумовлюють актуальність потреби переосмислення традиційних підходів до вивчення сучасних мусульманських спільнот. Згідно з цими новими підходами склався напрям, відомий як «транснаціональна парадигма». Її особливістю є те, що мусульманські діаспори розглядаються в контексті їх взаємодії з регіонами походження, яка проявляється як поєднання фізичної відсутності з соціальною та економічною присутністю, що дає змогу розвивати і підтримувати різні «транснаціональні» зв'язки і відносини, в тому числі – соціальні, економічні, інституційні, релігійні, політичні [9]. Саме аналіз теоретичних засад цієї парадигми та інших підходів, а також її можливостей у вивченні сучасних ісламських рухів і організацій становить предмет даної праці.

Названі процеси висвітлюються багатьма відомими вченими. Зокрема, О.Руа у своїй роботі «Глобалізований іслам. У пошуках нової умми» (2002) визначає такі тенденції сучасної мусульманської релігійності в глобальній перспективі: індивідуалізацію, пошук самореалізації, переосмислення ісламу поза заданими рамками окремої культури, ставлення до умми як до екстериторіальної спільноти (детериторизація). При цьому Руа зазначає, що розмежування культури та релігії характерне не тільки для мусульманських громад у ситуації меншини. Адже і в країнах мусульманської більшості відбувається поступове розмежування соціокультурної та релігійної сфер [8, 21–26]. Мусульманські громади відчувають вплив «універсалізму» сучасної глобальної культури, при цьому зберігається релігія як важливий маркер ідентичності. Руа пише, що мусульманин, який звернувся до ісламських цінностей, швидше відкріє халяльний «Мак Дональдс», ніж традиційний ресторан, де будуть подавати кускус або південноазіатські страви [8, 145]. При цьому, зауважує Руа, проти

«етнорелігійної» моделі організації мусульманських громад активно виступають як ісламістські (Брати Мусульмани), так і неофундаменталістські (салафіти, Таблігі джама'ат) організації [8, 263].

Пітер Манделвіль у книжці «Переосмислення умми» (2001) показує, що одним із найбільш істотних факторів розвитку мусульманської спільноти в глобальному масштабі є комунікаційні технології (насамперед – інтернет), які дозволяють конструювати групи, не прив'язані до певного місця і території, а такі, що існують немовби «між ними», що, своєю чергою, сприяє розвитку критичного дискурсу [5, 108–152]. Водночас відмітною рисою сучасних іммігрантських мусульманських громад Заходу є все більше залучення її членів (особливо – молодих) в їхнє соціальне життя, що може бути пов'язано з розвитком інститутів громадянського суспільства в цих країнах [5, 152–178].

Інший відомий дослідник, Стівен Вертовец, також вважає, що в діаспорних мусульманських громадах відбуваються переосмислення меж сакрального і профанного в мусульманській традиції та їх адаптація до динамічного соціального середовища західних суспільств. У цих спільнотах також відокремлюється те, що становить «чисту релігію», від культурних нашарувань, характерних для того чи іншого мусульманського регіону [11, 316]. Цей процес ґрунтується на зверненні насамперед до Корану і сунни, що в певному сенсі перетинається з ідеологічними установками неофундаменталістських рухів. Своєю чергою, ці фактори мають зворотний вплив на релігійне середовище в країнах мусульманської більшості.

Вертовец вирізняє тенденції, які складаються в сучасних мусульманських діаспорних громадах [11, 321]. Це –

- секуляризація, відмова від релігійної ідентичності;
- кооперація, реалізація мусульманської ідентичності спільно з представниками інших громадських груп для досягнення спільних цілей;
- культурна взаємодія, підтримка культурних зв'язків з членами громади без ангажування в релігійну діяльність;
- суто релігійна ангажованість, орієнтованість на релігійні тексти і релігійний пуризм, нівелювання культурних аспектів;
- етнорелігійність, культивування локальної форми ісламу, традиційної для окремого регіону;
- поведінкова, ісламська ідентичність, що виражається виключно через відносини з членами громади і ритуальну практику;

- ідеологічне ототожнення або опозиція щодо офіційної течії ісламу у себе на батьківщині.

Загалом вивчення сучасних глобальних процесів та їх впливу на ісламські спільноти вимагає від дослідників інтегральної перспективи: іслам слід розглядати як універсальну релігійну традицію, з якою співвідносять себе мусульмани в усьому світі, і водночас як таку, що об'єднує локальні дискурси і практики. Останні, своєю чергою, визначаються як місцевим соціокультурним середовищем, так і транснаціональним контекстом, для якого характерне їх переосмислення.

Транснаціональні мусульманські рухи та організації – це об'єднання, що пов'язують себе з певними духовними лідерами, згуртовані спільними ідейними принципами, завданнями, які мають децентралізовану мережеву структуру. Їхня діяльність має глобальний характер і не пов'язана з певним регіоном. Як правило, вони спочатку виникають у мусульманських країнах, а далі поширюються в глобальному масштабі за допомогою міграційних потоків і місіонерської діяльності.

У сучасній антропології та соціології релігії існують різні підходи до вивчення транснаціональних організацій, які мають різні рівні:

- інституційний;
- практичний;
- просторовий;
- дискурсивний;
- подієвий.

Стівен Вертовец пропонує застосовувати такі підходи до дослідження транснаціональних мусульманських організацій на різних рівнях [11, 321–324].

«Інституційний рівень» – це вивчення організаційного дизайну, бюрократії, еліт, соціальної структури, систем спорідненості, патронажних зв'язків.

На «практичному рівні» вивчаються ритуальні практики в порівняльній перспективі. Тут порівнюються релігійні практики певних спільнот у діаспорі та в країнах, звідки вони походять, а також у різних діаспорах.

«Просторовий рівень» – вивчення того, як транснаціональні організації використовують простір, як здійснюється переміщення людей усередині цих мереж і якими є його форми – візити мусульманських учених, шейхів, організація колективних паломництв.

На «дискурсивному рівні» відбувається вивчення доктринальних аспектів організації і форм релігійного авторитету, вирішення проблем ортодоксії і гетеродоксії, трансформації і адаптації релігійної традиції всередині даних спільнот. У цьому контексті вивчаються також засоби комунікації і різні наративи, що виражають відносини як усередині певних груп, так і між цими групами та іншими громадськими суб'єктами.

«Подієвий рівень» передбачає вивчення того, як спільноти реагують на кризові ситуації, зокрема предметом дослідження є механізми комунікації та прийняття рішення в кризових ситуаціях і стратегії їх подолання.

Отже, названі підходи дозволяють досліджувати різні аспекти інституціоналізації, розвитку і трансформації транснаціональних ісламських організацій.

Порядок деяких із подібних організацій, наприклад «Хізб ут-Тахрір», включає в себе політичні цілі, тоді як інші зосереджені переважно на місіонерській, освітній, соціальній діяльності. Багато послідовників і прихильників цих організацій в країнах мусульманського більшості розглядають їх передусім як релігійні, приділяючи мало уваги ідеологічним і соціальним аспектам. Мусульмани можуть підтримувати одні види діяльності цих груп і не підтримувати інших. Наприклад, слухачі релігійних курсів, організованих «Братами-мусульманами», не обов'язково поділяють політичну ідеологію групи [6, 8].

Подібна ситуація має місце, зокрема, на Україні, де громадська організація «Альраїд», пов'язана з європейською мережею «Братів-мусульман» «Федерацією ісламських організацій Європи», організувала курси з вивчення арабської мови та культури ісламу, при цьому в програмах цих курсів відсутня ідеологічна складова руху*.

Іншою особливістю ситуації в мусульманських діаспорах є те, що мусульмани, особливо молоді, можуть брати певну участь у діяльності різних рухів. Наприклад, в Берліні деякі члени однієї з гілок таріката накшбандія регулярно відвідували зібрання руху «Нурджулар»*.

Незважаючи на певне зниження національного чинника в розвитку транснаціональних ісламських спільнот, він і далі впливає на участь у цих рухах тих чи інших етнічних груп мусульман, хоча й поступово втрачає виняткове значення, особливо в середовищі молоді,

---

* Особисті спостереження автора.

яка сьогодні становить більшість у цих групах [5, 121–123]. Так, наприклад, у середовищі вихідців з Південної Азії у Великобританії більше поширений «Таблігі джама'ат», який народився в Індії, ніж «аль-Іхван муслімін», що історично походить з Єгипту. Транснаціональний характер «Таблігі джама'ат» виявляється в тому, що він набрав значного поширення не тільки в середовищі південноазійських діаспор, а й вихідців із Північної Африки, зокрема у Франції.

Як зауважує датський дослідник Йорген Нільсен, в діаспорних мусульманських спільнотах поступово руйнуються традиційні соціальні зв'язки. Тому транснаціональні ісламські рухи формують нову «соціальність» за допомогою відкриття мечетей, освітніх і культурних центрів [7, 35]. Ці процеси сприяють розвитку соціального капіталу як у діаспорних мусульманських громадах, так і в країнах мусульманської більшості.

При цьому дослідники відзначають відносно низький рівень формального членства в подібних організаціях, які, проте, мають значний вплив на релігійне та соціальне життя мусульманських спільнот як на Заході, так і в країнах, де мусульмани становлять значний відсоток населення [6, 9].

Багато транснаціональних ісламських рухів на Заході співпрацюють з іншими мусульманськими і немусульманськими організаціями, при цьому діючи в рамках політичної і правової системи Заходу (наприклад, беруть участь у місцевих або загальнонаціональних виборах, громадських кампаніях, соціальних ініціативах). Величезну роль відіграють інформаційні кампанії в соціальних мережах, інтернет форумах, інших ЗМІ, які також виконують важливу мобілізаційну функцію. Мусульмани можуть здобувати інформацію з різних джерел, що, своєю чергою, сприяє плюралізації підходів до ісламської релігійної традиції.

Важливим аспектом діяльності таких груп є те, що, зміцнившись у діаспорних мусульманських спільнотах, вони починають «експортувати ідеї, методи та фінанси в країни мусульманської більшості», здійснюючи істотний вплив на процеси, що тут відбуваються [6, 11].

Далі подаємо більш докладну класифікацію транснаціональних мусульманських організацій та рухів. Разом з тим вважаємо, що запропонований Манделлєм найбільш загальний поділ таких рухів на ті, які включають питання держави до свого порядку (дін ва давла), і ті, які ігнорують цю проблему, є вдалим. Так, до перших можна

віднести «Хізб ут-Тахрір» і «аль-Іхван муслімін», а до других – «Таблігі джама'ат» і рух Фетхуллага Гюлена «Хізмет».

Відомий американський ісламознавець Іра Лапідус підкреслює, що в основі мусульманської цивілізації лежить концепт «мережі», оскільки спочатку ця цивілізація розвивалася за допомогою мереж мусульманських учених, суфійських тарикатів і торговців, які діяли поза межами окремих держав. Причому самі мусульманські суспільства являли собою «мережі відносин між групами, що їх складають». Порівняймо: в основі китайської цивілізації лежать ідеї ієрархії та балансу [4, 26–42].

Сучасні глобалізаційні процеси, транснаціоналізм і розвиток інформаційних технологій покликали до життя нові мережеві ісламські інститути. Усередині цих мереж здійснюється рух людей, фінансових коштів, обмін інформацією. Якщо в період свого становлення транснаціональні ісламські організації поширювалися за допомогою міграційних потоків, то тепер їх розвиток і розповсюдження зумовлені внутрішніми факторами, хоча міграційні процеси продовжують відігравати важливу роль.

Наприклад, поява «Таблігі джама'ат» в Криму пов'язана як з поверненням кримських татар на історичну батьківщину з Центральної Азії, так і з появою мігрантів з цього регіону, де «Таблігі джама'ат» почали активну діяльність з початку 90-х років, центром якої стала Ферганська долина. Разом з тим подальше поширення діяльності цієї організації в Криму і Україні пов'язане, головним чином, з місіонерською діяльністю її членів та залученням послідовників з числа місцевого мусульманського населення.

Отже, транснаціональні організації мають мережевий характер. Серед мережевих організацій прийнято розрізняти формальні і неформальні. Перші характеризуються наявністю центрального інституту авторитету, а також певного способу комунікації всередині мережі [7, 29]. Інакше кажучи, критерієм є те, чи співвідноситься мережа з яким-небудь центральним інститутом, духовним лідером (живим або померлим), дискурс яких є нормативним для колективних та індивідуальних членів мережі.

Водночас членство в подібних організаціях також може бути більшою чи меншою мірою формалізованим. Формальне членство, що означає, як правило, принесення присяги або ініціацію і прийняття формальних зобов'язань щодо організації, своєю чергою, передбачає

різний ступінь залучення в її діяльність. Тим часом неформальні члени – прихильники, співчуваючі – беруть участь у діяльності організації тільки спорадично, являючи собою її мобілізаційний резерв.

Ключовим фактором розвитку мережевих організацій є обмін інформацією, швидкість якої зростає з розвитком сучасних інформаційних технологій. Цей фактор сприяє зміцненню зв'язків усередині мереж та їх експансії.

Транснаціональні ісламські інститути являють собою формальні мережеві організації. Як зазначає Нільсен, «для того, щоб мати вплив, як у широкому контексті, так і всередині громади, в сенсі суспільного статусу та надання послуг, очікуваних громадою, політико-правове оточення вимагає наявності структурованих форматів, які можуть бути пов'язані один з одним і здійснювати комунікацію за допомогою дискурсу, який поділяється взаємно. Отже, мають формуватися такі організаційні формати, які можуть діяти в контексті параметрів, заданих «приймаючим» суспільством» [7, 32].

Тому багато мережевих ісламських організацій в Європі і країнах СНД отримують правовий статус і діють як громадські організації. Так, одна з найбільших мусульманських організацій Східної Європи пов'язана з європейським крилом «аль-Іхван муслімін», Всеукраїнська асоціація громадських організацій «Альраїд» є неприбутковою організацією і займається культурно-просвітницькою і благодійною діяльністю «в справі зміцнення міжрелігійного, міжконфесійного та етнонаціонального миру і злагоди в Україні, розвитку взаємовигідного і різнобічного співробітництва між Україною та ісламським Сходом, зміцнення української державності, підвищення соціального добробуту жителів України» [1].

Водночас інші організації намагаються поширити вплив серед традиційних ісламських інститутів, в мечетях, освітніх центрах, поступово включаючи їх у власні мережі. Наприклад, подібної політики дотримується «Таблігі джама'ат».

Далі подано класифікацію основних транснаціональних ісламських організацій на основі характеру, завдань і ключових пріоритетів їхньої діяльності. При цьому наведена класифікація має умовний характер, оскільки діяльність цих організацій пов'язана з реалізацією широкого кола завдань. Так, громадські організації, що входять до «Федерації ісламських організацій Європи», тісно пов'язані з політичним крилом «Братів-мусульман» у країнах Близького Сходу,

а рух Гюлена «Хізмет» охоплює різні сфери діяльності – релігійну, освітню, соціальну, політичну. Водночас для ідеології суфійського тариката накшбандійя-хакканійя характерною є ідеалізація Османської імперії. Загалом, для багатьох транснаціональних організацій, що мають турецьке походження, характерний пантюркізм. Так, сулейманджилар надає освітню та соціальну допомогу туркам-месхетинцям на Півдні України і кримським татарам.

Таблиця.

Класифікація транснаціональних ісламських організацій

Політично орієнтовані		Політично індивідуальні*		
Політичні партії	Громадські організації	Місіонерські організації	Суспільні рухи	Суфійські організації
аль-Іхван муслімін, Джама'ат-і-ісламі, Хізб ут-Тахрір	Федерація ісламських організацій Європи (ФІОЄ)	Таблігі Джама'ат Нурджулар	Рух Гюлена «Хізмет»	Хабашити (Асоціація ісламських благодійних проєктів), Сулейманджилар, Накшбандійя-Хакканійя

Дослідники зазначають, що між різними транснаціональними ісламськими організаціями, які сповідують подібні принципи, має місце співпраця. Так, «Ісламський фонд Великобританії», пов'язаний з Джама'ат-і-ісламі, підтримував контакти з Ісламським центром у Мюнхені та Асоціацією німецьких мусульман, пов'язаних, своєю чергою, з «аль-Іхван муслімін» [7, 38]. Згодом у передмісті Лейчестера, в будинку, що належить фонду, було відкрито представництво ФІОЄ [7, 41].

Отже, процеси глобалізації мають безпосередній вплив на мусульманські спільноти як у країнах, де мусульмани становлять більшість, так і в ситуації меншини. Міграційні процеси, транснаціоналізм призводять до формування феномену «глобальної умми», характерними рисами яких є: де-територизація релігійних громад, індивідуалізація, переосмислення релігійної традиції поза культурними контекстами. Ці фактори становлять основу для становлення та поширення

* «Індивідуальність» в даному контексті означає, що дані організації відкрито не мають перед собою політичних цілей, водночас частина їх підтримує активні контакти з різними політичними силами як у себе на батьківщині, так і за її межами.

транснаціональних мусульманських рухів у сучасному світі.

Транснаціональні ісламські об'єднання являють собою мережеві організації формального типу, що характеризуються наявністю центрального інституту авторитету, а також способу комунікації всередині мережі. У цих мережах здійснюється рух людей, фінансових коштів, обмін інформацією. Останній є одним із ключових факторів розвитку мереж на сучасному етапі, швидкість якого зростає з розвитком сучасних інформаційних технологій.

Зміцнившись у середовищі мусульманських діаспор, діючи в рамках політико-правої культури західних демократій, ці організації починають експортувати ідеї, методи та фінанси в країни мусульманської більшості, здійснюючи істотний вплив на процеси, що відбуваються тут. При цьому формальне членство в названих організаціях лишається на досить низькому рівні.

Транснаціональні ісламські рухи формують нову «соціальність» за допомогою нових мусульманських інститутів – мечетей, освітніх установ. Ці процеси сприяють розвитку соціального капіталу як у мусульманських діаспорах, так і в країнах мусульманської більшості.

ЛІТЕРАТУРА

1. ВАОО «Альрайд». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.arraid.org/ua> – Перевірено: 27.12.14
2. *Cesari J.* Islam in the West: From Immigration to Global Islam // *Harvard Middle Eastern and Islamic Review*. – 2009. – №8. – P.148–175.
3. *Gilmartin D.* A Networked Civilization? // *Muslim networks from Hajj to hip hop* / M.Cooke, B.B.Lawrence (eds). – The University of North Carolina Press, 2005. – P.51–69.
4. *Lapidus I.M.* Hierarchies and Networks: A Comparison of Chinese and Islamic Societies // *Conflict and Control in Late Imperial China*, F.Wakeman Jr., C.Grant (eds). – Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1975. – P.26–42.
5. *Mandaville P.* Transnational Muslim Politics. Reimagining the umma – Routledge, 2001. – 256 p.
6. *Muslim Networks and Movements in Western Europe* / P.Mandaville (ed). – Pew Research Center, 2010. – 62 p.
7. *Nielsen J.S.* Transnational Islam and the integration of Islam in Europe // *Muslim networks and transnational communities in and across Europe* / S.Allievi, J.Nielsen (eds). – Leiden, Boston : Brill, 2003. – P.52–78.

8. Roy O. Globalized Islam. The Search for a New Ummah. – New York: Columbia University Press, 2004. – 320 p.
9. Schiller N.G. The transnational migration paradigm. Global perspectives on migration research // Migration and Organized Civil Society: Rethinking National Policy / D.Halm, Z.Sezgin (eds). – Routledge, 2013. – P.25–44.
10. The Future Global Muslim Population. Projections for 2010–2030 / B.J.Grim, M.S.Karim (eds). – Pew Research Center’s Forum on Religion & Public Life, 2011. – 209 p.
11. Vertovec S. Diaspora, transnationalism and Islam: Sites of change and modes of research // Muslim networks and transnational communities in and across Europe / S.Allievi, J.Nielsen (eds.) – Leiden, Boston : Brill, 2003. – P.312–327.

Ярош О.А. Теоретичні засади дослідження сучасних мусульманських рухів та організацій у контексті глобалізації.

Сучасні глобалізаційні та модернізаційні процеси призводять до кардинальних змін в економічному та соціокультурному середовищі окремих країн, змінюючи національний і релігійний ландшафти, що склалися історично. Ці процеси, з одного боку, сприяють розвитку мусульманських діаспор у країнах Заходу, а з іншого – впливають на релігійні інститути і практики в країнах мусульманської більшості. Їх результатом стає формування вертикальних транслокальних зв’язків, які, найчастіше, починають конкурувати з традиційними горизонтальними зв’язками між релігійними громадами, утвореними за традиційною територіальною ознакою.

Згадані процеси зумовлюють актуальність потреби переосмислити традиційні підходи до вивчення сучасних мусульманських спільнот. У рамках цих нових підходів склався напрям, відомий як «транснаціональна парадигма». Її особливістю є те, що мусульманські діаспори розглядаються в контексті їхньої взаємодії з регіонами походження, яка проявляється як поєднання фізичної відсутності з соціальною та економічною присутністю, що дозволяє розвивати і підтримувати різні «транснаціональні» зв’язки і відносини, в тому числі – соціальні, економічні, інституційні, релігійні, політичні.

Ключові слова: глобалізація, діаспора, модернізація, транснаціоналізм, спільнота.

Ярош О.А. Теоретические основы исследования современных мусульманских движений и организаций в контексте глобализации.

Современные глобализационные и модернизационные процессы приводят к кардинальным изменениям в экономической и социокультурной среде отдельных стран, изменяя национальный и религиозный ландшафты, сложившиеся исторически. Эти процессы, с одной стороны, способствуют развитию мусульманских диаспор в странах Запада, а с другой –

вливают на религиозные институты и практики в странах мусульманского большинства. Их результатом является формирование вертикальных транслокальных связей, которые, зачастую, начинают конкурировать с традиционными горизонтальными связями между религиозными общинами, образованными по традиционному территориальному признаку.

Упомянутые выше процессы определяют актуальность потребности переосмысления традиционных подходов к изучению современных мусульманских сообществ. В рамках этих новых подходов сложилось направление, известное как «транснациональная парадигма». Ее особенностью является то, что мусульманские диаспоры рассматриваются в контексте их взаимодействия с регионами происхождения, которое проявляется как сочетание физического отсутствия с социальным и экономическим присутствием, что позволяет развивать и поддерживать различные «транснациональные» связи и отношения, в том числе – социальные, экономические, институциональные, религиозные, политические.

Ключевые слова: глобализация, диаспора, модернизация, транснационализм, сообщество.

Yarosh O. Theoretical aspects of the study of contemporary Islamic movements and organizations in the context of globalization.

Contemporary globalization and modernization processes lead to radical transformations in the economic and socio-cultural environment of particular countries, changing ethnic and religious landscapes that have developed historically. These processes, on the one hand, contribute to the development of Muslim diaspora in the West, on the other – affect religious institutions and practices in Muslim majority countries. This situation results in the formation of the vertical trans-local connections that often begin to compete with the traditional horizontal connections between religious communities formed the traditional territorial basis.

The above-mentioned processes determine need for rethinking of the traditional approaches to the study of contemporary Muslim communities. Within these new approaches trend known as «transnational paradigm» is prevailing. Its peculiarity is that the Muslim diasporas considered in the context of their interaction with the regions of origin, which manifests itself as a combination of physical absence and social and economic presence that allows to develop and maintain different «transnational» connections and relationships, including social, economic, institutional, religious, political.

Key words: globalization, diaspora, modernization, trans-nationalism, community.